

Fattigdom på psykologkontoret

Gjeld kan ikke overlates til sosionomene

Arne Holte

professor emeritus i psykologi

Sosionomen er ikke psykologens primære samarbeidspartner når det gjelder gjelds- og økonomirådgivning.

Mimmi Kvisvik i Fellesorganisasjonen og Hanne Glemmestad i profesjonsrådet for sosionomene ber psykologene holde seg unna sosionomenes beite (Psykologtidsskriftet.no 19.08.2021). Det bør vi så absolutt. Sosionomene er profesjonelle sosialarbeidere. Nok sosionomer som bistår klienter med å bedre deres levkår, klarer helse- og sosialtjenestene seg ikke uten.

Men hvis Kvisvik og Glemmestad mener at psykologene bør holde seg unna klientenes gjeldssituasjon, bommer de. Her er grunnene til at psykologer både må ha kunnskap om, spørre om og forholde seg til sine klienters gjeldssituasjon:

Usikret gjeld

Usikret gjeld, typisk rentebærende kredittkortgjeld eller forbrukslån, mer enn tredobler risiko for psykiske helseproblemer og tredobler risiko for depresjon, sammenlignet med å ikke ha slik gjeld (Ridley, Rao & Schilbach, 2020). Risiko for selvmordsforsøk åttedobles om klienten har usikret gjeld (Naranjo, Glass, Williams, 2021). Risiko for selvmord opp til tidobles. Særlig er de med spillegjeld utsatt (Chang mfl., 2013; Kameyama, 2011; Naranjo, Glass & Williams, 2021). I tillegg øker uhåndterlig gjeld risiko for tidlig død av andre grunner enn selvmord (Argys, Friedson, Pitts, 2016).

Gjeldsrådgivningen bør håndteres av en gjeldsrådgiver med økonomisk kompetanse. Så trenger vi sosionomene til å bistå aktuelle klienter med alle de øvrige levkårsutfordringene

Dose-respons

Det er et dose-responsforhold mellom gjeld og psykiske helseproblemer. Jo mer gjeld, desto høyere risiko for psykiske helseproblemer (Drentea & Reynolds, 2012). Virkningen av gjeld står fast etter å ha utelukket et stort antall alternative forklaringer, herunder alle klassiske sosiale bakgrunns- og levkårsfaktorer. Det er gjelden i seg selv som er problemet (Richardson, Elliott & Roberts, 2013).

Sterk effekt

Gjeld er en betydelig og selvstendig økonomisk faktor som knytter fattigdom til dårlig psykisk helse (Richardson, Elliott & Roberts, 2013). Effekten av gjeld kommer på toppen av andre levkårsutfordringer som fattigdom og arbeidsledighet (Taylor, Pevalin & Todd, 2007). I styrke er effekten på linje med effekten av ekteskapsbrudd og å miste jobben og sterkere enn effekten av lav inntekt (Jenkins mfl., 2008; Taylor, Pevalin & Todd, 2007). Sammenhengen med selvmordsforsøk er

sammenlignbar med eller sterkere enn andre kjente risikofaktorer for selvmord og for annen død (røyking, overvekt) (Naranjo, Glass & Williams, 2021). Det ser ut som det er det subjektive stresset rundt gjelden som er mest virksomt. Det forutsier risiko for depresjon sterkere enn det de faktiske objektive gjeldsbeløpet gjør (Meltzer mfl., 2013).

Mange grupper

Sammenhengene mellom usikret og u håndterlig gjeld og psykisk helse er global og funnet i Norden (Dackehag mfl., 2019; Turunen & Hiilamo, 2014), EU (Hiilamo & Grundy, 2020), Storbritannia (Gathergood, 2012), Nord-Amerika (Ridley, mfl., 2020), Afrika (Aboo mfl., 2018) og en rekke land i Asia (Amit mfl., 2020). Virkningen er funnet på en rekke befolkningsgrupper, barn (Pinter, Ayre & Emmott, 2016;), studenter og unge voksne (Kim & Chatterjee, 2021), nybakte mødre (Hiilamo & Grundy, 2020), voksne og eldre (Drentea & Reynolds, 2012; Hiilamo, 2020), funksjonshemmede (Meltzer mfl., 2012), bønder (Beseler & Stallones, 2008), personer med psykiske lidelser (Richardson, Elliott & Roberts, 2013) og gamblere (Swanton & Gainsbury, 2020).

Årsak og virkning

Langtidsundersøkelser viser at rekkefølgen kan gå begge veier. Gjeldsproblemene kan etterfølges av psykiske helseproblemer. Psykiske lidelser kan etterfølges av gjeldsproblemene. Store longitudinelle datasett med tosfirete antall målinger kombinert med smarte undersøkelsesopplegg og avanserte statistiske metoder (individbaserte fixed-effects modeller, flernivåanalyser, kontroll for endogenitetsproblemer som følge av uobservert heterogenitet og mulig revers kausalitet ,m.m.) gir sterke indikasjoner på at gjeld er en årsaksfaktor, ikke bare en risikofaktor (Gathergood, 2012; Hiilamo, 2020; Keese & Schmitz, 2010; Ten Have, mfl., 2021). Interessant nok ser sammenheng mellom gjeld og psykiske helseproblemer ut til å være svakere i områder der gjeldsproblematikk og konkurser er utbredt, enn der det ikke er utbredt. Det tyder på at sosiale normer har betydning for sammenheng (Ten Have mfl., 2021).

Gjeldsrådgivning og psykoterapi

Kanskje er det i dette lyset vi må se at 60 prosent av nordmenn forbinder forbruksgjeld med skam (Poppe, Borgeraas & Bakkeli, 2019). Kanskje er det i det lyset vi må forstå at gjeld gir større tilbøyelighet enn det å ha en diagnostiserbar psykisk lidelse, til å søke psykoterapi (Gunasinghe mfl., 2018). Beregninger fra London School of Economics og andre tyder på at gjeldsrådgivning som forebyggende tiltak mot utvikling av psykiske helseplager er økonomisk svært lønnsomt (McDaid, 2017; Woodhead mfl., 2017). Beregninger fra Money and Mental Health Policy Institute (MMHPI, 2016) i Storbritannia viser at når psykoterapi kombineres med økonomisk rådgivning, kan det betydelig forbedre effekten av psykologisk behandling blant klienter som i tillegg til psykiske vansker sliter økonomisk. For samfunnet kan dette gi enorme innsparinger. I Norge bres nå tilbudet Rask Psykisk Helsehjelp ut i kommunene. MMHPIs beregninger viser at om økonomirådgivning hadde vært knyttet til dette tilbudet i Storbritannia, hadde landet spart 1,4 milliarder norske kroner etter dagens kronekurs bare fra dette tilbudet.

Spør om gjeld!

Derfor må psykologer spørre om gjeld. Derfor må NAV styrke sin gjeldsrådgivning. Derfor trenger vi nisjebanker, som for eksempel Bank 2, som er kommersielle, men som hjelper klienter med å refinansiere sin gjeld uten samtidig å sko seg grovt på dem når de allerede ligger nede. Samarbeidet mellom de psykiske helsetjenestene og NAV må styrkes. Her har vi mye å lære av britene, som har utviklet en rekke instrumenter for bedre samordning av psykologisk og økonomisk assistanse (Holte, 2020).

Intet å frykte

På området gjelds- og økonomirådgivning er sosionomen ikke psykologens primære samarbeidspartner. Det bør være økonomen, enten hun eller han sitter i NAV eller i en finansinstitusjon. Psykologen bør fortsatt stå for den kliniske utredningen, diagnose og psykologisk behandling. Gjeldsrådgivningen bør håndteres av en gjeldsrådgiver med økonomisk kompetanse. Så trenger vi sosionomene til å bistå aktuelle klienter med alle de øvrige levekårsutfordringene. Her kan psykologer og sosionomer spille på lag. Kanskje burde vi også fått en egen gjeldsrådgiverutdanning, gjerne som påbygning på andre grunnutdanninger. Her er nok problemer for alle. Kvisvik og Glemmestad har intet å frykte.

Referanser

- Aboo, C., Ekblad, S., Waako, P. mfl. (2008). Psychological distress and associated factors among the attendees of traditional healing practices in Jinja and Iganga districts, Eastern Uganda: a cross-sectional study. *Int J Ment Health Syst* 2, 16. <https://doi.org/10.1186/1752-4458-2-16>.
- Amit, N., Ismail Rozmi, I., Rahim, Z. A. (2020). Relationship between debt and depression, anxiety, stress, or suicide ideation in Asia: a systematic review. *Frontiers in psychology* 11, 1336, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01336>
- Argys, L. M., Friedson, A. I. & Pitts, M. M. (2016). Killer Debt: The Impact of Debt on Mortality Federal Reserve Bank of Atlanta Working paper series. Working Paper 2016 - 14. November 2016. <https://www.atlantafed.org/research/publications/wp/2016/14-killer-debt-...>
- Beseler, C. L. & Stallones, L. (2008). A cohort study of pesticide poisoning and depression in Colorado farm residents. *Annals of Epidemiology*, 18, 768 - 774. doi: 10.1016/j.annepidem.2008.05.004
- Chang, S.-S., Stuckler, D., Paul, Y. & David, G. (2013). Impact of 2008 global economic crisis on suicide: time trend study in 54 countries. *British Medical Journal*, 13(347), f5239. doi:10.1136/bmj.f5239.
- Dackehag, M., Ellegård, L.-M., Gerdtham, U.-G. & Nilsson, T. (2019). Debt and mental health: new insights about the relationship and the importance of the measure of mental health. *European Journal of Public Health*, 29(3), 488–493. doi:10.1093/eurpub/ckz002.
- Drentea, P. & Reynolds, J. R. (2012). Neither a Borrower Nor a Lender Be The Relative Importance of Debt and SES for Mental Health Among Older Adults. *Journal of Aging and Health*, 24, 673 - 695. doi: 10.1177/0898264311431304.
- Gathergood, J. (2012) Debt and depression: causal links and social norm effects. *The Economic Journal*, 122(563), 1094–1114. doi:10.1111/j.1468-0297.2012.02519.x.

- Gunasinghe, C., Gazard, B., Aschan, L., MacCrimmon, S., Hotopf, M. & Hatch, S. L. (2018). Debt, common mental disorders and mental health service use. *Journal of Mental Health*, 27(6), 520–528. doi:10.1080/09638237.2018.1487541
- Hiilamo, A. (2020). Debt matters? Mental wellbeing of older adults with household debt. *Social Science & Medicine – Population health* 12. 100658. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2020.100658>.
- Hiilamo, A. & Grundy, E. (2020). Household debt and depressive symptoms among older adults in three continental European countries. *Ageing and Society*, 40(2), 412 - 438. doi:10.1017/S0144686X18001113.
- Holte, A. (2020). Effektive tiltak mot psykiske helseplager som følge av husholdningsgjeld – en usystematisk oversikt. <https://psykologisk.no/2020/07/effektive-tiltak-mot-psykiske-helseplager-som-folge-av-husholdningsgjeld-en-usystematisk-oversikt/>
- Jenkins, R., Bhugra, D., Bebbington, P., Brugha, T., Farrell, M., Coid, J., Fryers, T., Weich, S., Singleton, N. & Meltzer, H. (2008). Debt, income and mental disorder in the general population. *Psychol Med*, 38(10), 1485 - 93. doi: 10.1017/S0033291707002516.
- Kameyama, A., Matsumoto, T., Katsumata, Y., Akazawa, M., Kitani, M., Hirokawa, S. & Takeshima, T. (2011). Psychosocial and psychiatric aspects of suicide completers with unmanageable debt: A psychological autopsy study. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 65, 592 - 595. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2011.02266.x>.
- Keese, M. & Schmitz, H. (2010). Broke, Ill, and Obese: The Effect of Household Debt on Health. 350 SOEPPapers on Multidisciplinary Panel Data Research. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung Berlin, December 2010. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/150895/1/diw_sp0350.pdf.
- Kim, J. & Chatterjee, S. (2021). Financial debt and mental health of young adults. *Journal of Financial Counseling and Planning*. doi: 10.1891/JFCP-18 - 00048.
- McDaid, D., Park, A-L., Knapp, M., Wilson, E., Rosen, B. & Beecham, J. (2017). Commissioning cost-effective services for promotion of mental health and wellbeing and prevention of mental ill-health. Public Health England, London, UK. <http://www.lse.ac.uk/business-and-consultancy/consulting/assets/documents/commissioning-cost-effective-services-for-promotion-of-mental-health-and-wellbeing-and-prevention-of-mental-ill-health.pdf>.
- Meltzer, H., Bebbington, P., Brugha, T., Farrell, M. & Jenkins R. (2013) The relationship between personal debt and specific common mental disorders. *Eur J Public Health* 23(1), 108 - 13. doi: 10.1093/eurpub/cks021.
- Money and Mental Health Policy Institute (2016). The missing link: How tackling financial difficulty can boost recovery rates in IAPT. http://www.moneyandmentalhealth.org/wp-content/uploads/2016/11/Singles-MMH_3273_Our_Report_LiveCopy_DIGITAL_SINGLE.pdf.
- Naranjo, D. E., Glass, J. E. & Williams, E. C. (2021). Persons with debt burden are more likely to report suicide attempt than those without : a national study of US adults. *J Clin Psychiatry* 82(3), 19m13184. <https://doi.org/10.4088/JCP.19m13184>
- Pinter, I., Ayre, D. & Emmott, E. (2016). The damage of debt. The impact of money worries on children's mental health and well-being. London: The Children's Society. <https://www.childrenssociety.org.uk/sites/default/files/the-damage-of-debt-2016.pdf>.
- Poppe, C., Borgeraas E. & Bakkeli, N. B. (2019). Lånefinansiert Forbruk i Norge Anno 2019. Oslo: Forbruksforskningsinstituttet SIFO, Storbyuniversitetet OsloMet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/10642/9042>.

- Richardson, T., Elliott, P. & Roberts, R. (2013). The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: a systematic review and meta-analysis. *Clin Psychol Rev.* 33(8), 1148 - 62. doi: 10.1016/j.cpr.2013.08.009.
- Ridley, M., Rao, G., Schilbach, F. & Patel, V. (2020). Poverty, depression, and anxiety: Causal evidence and mechanisms. *Science.* 11, 370(6522), eaay0214. doi: 10.1126/science.aay0214. PMID: 33303583
- Swanton, T. B. & Gainsbury, S. M. (2020). Debt stress partly explains the relationship between problem gambling and comorbid mental health problems. *Social Science & Medicine* 265, 113476. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113476>.
- Taylor, M. P., Pevalin, D. J. & Todd, J. (2007). The psychological costs of unsustainable housing commitments. *Psychological Medicine*, 37(7), 1027–1036. doi:10.1017/S0033291706009767.
- Ten Have, M., Tuithof, M., Van Dorsselaer, S., De Beurs, D., Jeronimus, B., De Jonge, P. & De Graaf R. (2021). The bidirectional relationship between debts and common mental disorders: Results of a longitudinal population-based study. *Adm Policy Ment Health* 48(5), 810 - 820. doi: 10.1007/s10488 - 021 - 01131 - 9.
- Turunen, E. & Hiilamo, H. (2014). Health effects of indebtedness: a systematic review. *BMC public health*, 14, 489. doi:10.1186/1471-2458-14-489.
- Woodhead, C., Khondoker, M., Lomas, R. & Raine, R. (2017). Impact of co-located welfare advice in healthcare settings: Prospective quasi-experimental controlled study. *British Journal of Psychiatry*, 211(6), 388–395. doi:10.1192/bjp.bp.117.202713.

